

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פלייים

ע"פ 4865/09

בפני :
כבוד השופט א' גרוניס
כבוד השופטת א' חיות
כבוד השופט י' דנציגר

המערערים :
1. עו"ד אביגדור פלדמן
2. עו"ד ציון אמיר
3. עו"ד אברהם לביא

נ ג ד

המשיב :
בית משפט המחוזי תל אביב - כב' השופטים אב"ד
ג' קרא, מ' סוקולוב וי' שבח

המשיב הפורמלי :
משה קצב

המבקש להצטרף :
ועד מחוז תל-אביב של לשכת עורכי הדין

ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו
בתפ"ח 1015/09 מיום 7.6.09 שניתנה ע"י כב' השופטים
אב"ד ג' קרא, מס' סוקולוב וי' שבח

תאריך הישיבה :
ב' בתמוז התשס"ט (24.6.09)

בשם המערערים :
בעצמם

בשם המדינה :
עו"ד תמר בורנשטיין

בשם המבקשים להצטרף :
עו"ד בועז בן-צור
עו"ד חגי הלוי
עו"ד משה מזור

פסק-דין

השופט א' גרוניס:

1. שלושת המערערים הינם עורכי דין. הם משמשים יחדיו כסניגורים בהליך פלילי שהוגש לבית המשפט המחוזי בתל-אביב נגד נשיא המדינה לשעבר משה קצב (המשיב הפורמלי). בית המשפט (כבוד השופטים ג' קרא, מ' סוקולוב וי' שבח) קבע, כי שמיעת

המשפט תחל ביום 1.9.09, כי ההליך יידון ברציפות וכי ייערכו ארבעה ימי דיונים בכל שבוע. בעקבות קביעה זו של מועד השמיעה וקצב השמיעה עתרו הסניגורים לשחררם מייצוגו של הנאשם. בקשתם זו נדחתה. על כך מלינים הם בערעור שבפנינו.

2. כתב האישום בפרשה הוגש ביום 19.3.09. בכתב האישום מיוחסות לנאשם עבירות של אינוס, מעשה מגונה בכוח, מעשה מגונה, הטרדה מינית, הטרדת עד ושיבוש מהלכי משפט. כתב האישום כולל רשימה של כחמישים עדים. ביום 14.5.09 נערכה ישיבת הקראה. בסיומה של ישיבת ההקראה הורה בית המשפט שתשובה מפורטת לכתב האישום תוגש בכתב תוך שלושים ימים, וכי אם יש כוונה להעלות טענה מקדמית או טענה בעלת אופי דומה יש לעשות כן בכתב תוך המועד שנקצב להגשת תשובה לכתב האישום. עוד נקבע בהחלטה, כי השמיעה תחל ביום 1.9.09 ותערכנה ישיבות ארבעה ימים מידי שבוע עד לסיום השמיעה. לאחר התפתחויות שאין צורך לפרטן הגישו המערערים ביום 1.6.09 בקשה לשחרור מן הייצוג, בהתאם לסעיף 17 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב – 1982 (להלן – "TUP"). בבקשה נטען, כי לוח הזמנים שקבע בית המשפט אינו מאפשר למערערים ליתן הגנה ראויה לנאשם וכן מונע הוא מהם מלעמוד בהתחייבויות ללקוחות אחרים. המדינה נתבקשה על ידי בית המשפט להגיש תגובה כתובה והיא עשתה כן ביום 4.6.09. בתגובה נטען, כי לוח הזמנים שנקבע לשמיעת המשפט אינו מהווה עילה לשחרור המערערים מהייצוג. המאשימה הוסיפה, כי במהלך התנהלות ההליך היא לא תתנגד ככלל "להתחשבות מסוימת באילוצי יומן הסניגורים..." אך אין היא יכולה להסכים לדחייה כוללת של מועדי הדיונים. בהחלטה מיום 7.6.09 נדחתה בקשתם של המערערים לשחררם מייצוגו של הנאשם. בית המשפט הפנה לאמור בסעיף 125 לחסד"פ, הקובע את הכלל כי משהוחל בשמיעת הראיות יש לנהל את ההליך ברציפות עד גמירא. בית המשפט ציין, כי הגם שבפרקטיקה אין פועלים על פי הכלל האמור, אין בכך כדי להביא לביטולו.

3. בדיון בפנינו טענו הסניגורים כי סד הזמנים שנקבע על ידי בית המשפט הוא בעייתי מבחינות שונות. לטענתם, לא יחלוף זמן מספיק מעת הגשת כתב האישום ועד למועד שנקבע לתחילת השמיעה, לא כל חומר הראיות הובא לעיונם ולא נערך שימוע כמתחייב מסעיף 60 לחסד"פ. עוד נטען, כי עקב העובדה שההליך יתנהל ארבעה ימים בכל שבוע לא יוכלו הם לייצג בצורה נאותה את הנאשם משה קצב ואף לא לקיים התחייבויות שנטלו על עצמם לייצג נאשמים אחרים. בנוסף, הועלתה הטענה כי קצב השמיעה האינטנסיבי עלול לפגוע בחיי המשפחה של הסניגורים. ועד מחוז תל אביב של לשכת עורכי הדין ביקש להצטרף להליך דנא כ"ידיד בית המשפט". בבקשה וכן

בטיעון בעל פה נטען, כי המקרה הנוכחי מעורר שאלות קשות בכל הנוגע למחוייבויות השונות של סניגור, כלפי לקוחותיו השונים, כלפי בית המשפט וכלפי מקצוע עריכת הדין.

4. טרם שנתייחס לגופם של דברים מן הראוי להאיר כמה נקודות מקדמיות. ראשית, בערעור שבפנינו מופיע הרכב השופטים בהליך הפלילי כמשיב ואילו הנאשם נזכר כמשיב פורמלי. אין כל סיבה לציין את בית המשפט שנתן את ההחלטה כמשיב. המשיבה הנכונה בערעור הינה המדינה. פרקליטות המדינה היא שהתייצבה לדיון בפנינו בשם המדינה והגנה על החלטתו של בית המשפט המחוזי. שנית, איננו רואים צורך להכריע בבקשת ההצטרפות של הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין. קראנו את הטיעון של הוועד בבקשה שהגיש ובעת שמיעת הערעור אפשרנו לבא כוחו של הוועד לטעון בקצרה (ראו, בג"ץ 52/06 חברת אלקטא לפיתוח נכסי ההקדש המוסלמי בא"י בע"מ נ' Simon Wiesenthal Center Museum Corp. (לא פורסם, 29.10.08)). בהמשך נתייחס אף לטענות שהעלה הוועד.

5. הערעור שבפנינו הינו חריג. מדובר בערעור שהוגש על ידי סניגורים המייצגים נאשם בהליך פלילי. הסניגורים עצמם כמובן שאינם בעלי דין בהליך הפלילי. הם פועלים בו בשם שולחם. בית משפט זה הכיר בזכותו של סניגור שבקשתו להשתחרר מייצוג נדחתה על ידי הערכאה הדיונית להגיש ערעור עצמאי על ההחלטה (בג"ץ 4689/94 אבי יצחק נ' השופט צמח, פ"ד מח(5) 70 (1994) (להלן – פרשת אבי יצחק)). עם זאת חובה לזכור, כי עסקינן בערעור של הסניגורים בו רשאים הם להציג טענות אך לגבי פגיעה בהם. אין יכולים הם להעלות טענות באשר לפגיעה בנאשם. לעניין זה יש חשיבות, שהרי הנאשם עצמו אינו רשאי להגיש השגה ערעורית נגד החלטה הקובעת מתי תחל שמיעת הראיות ומה יהיה קצב שמיעתו של המשפט ואף לא נגד החלטה שלא לשחרר את הסניגור מייצוגו. החלטה כאמור, ככל שמדובר בנאשם, הינה החלטת ביניים בהליך פלילי שהנאשם יכול להשיג עליה אך בגדר ערעור שיגיש בבוא היום על פסק דינו של בית המשפט, אם בית המשפט יחליט שלא לזכותו. מעת לעת נעשים נסיונות על ידי נאשמים לתקוף החלטות ביניים ממין ההחלטות שציינו על דרך עתירות לבית המשפט הגבוה לצדק. אף דרך זו אינה פתוחה למעשה בפני נאשמים (למשל, בג"ץ 583/87 הלפרין נ' סגן נשיא בית המשפט המחוזי בירושלים, פ"ד מא(4) 683 (1987); בג"ץ 5312/05 זוזיאשווילי נ' מדינת ישראל (לא פורסם, 8.6.05); בג"ץ 1435/09 לוקשביץ נ' בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו (לא פורסם, 19.2.09)). ברור, על כן, כי בערעור דנא אין מקום לאפשר העלאת טענות דוגמת הטענה שלא נערך שימוע לנאשם, כנדרש על פי סעיף 60 לחסד"פ. מדובר בטענה

הנוגעת ישירות לעניינו של הנאשם. זה האחרון אינו יכול לתקוף בשלב הנוכחי את ההחלטה, שכן מדובר בהחלטת ביניים בפלילים. אין לאפשר עקיפה של הסדרי הערעור בפלילים כך שסניגור יוכל להגיש ערעור, בעוד שהנאשם אינו יכול לעשות כן. מכאן שעלינו להתמקד בערעור זה בטענות של הסניגורים בדבר פגיעה בהם עצמם, בנפרד מן הפגיעה בנאשם. כאמור, הסניגורים קובלים על כך שלא שוחררו מן הייצוג. הם תולים את טענותיהם בהחלטה שקבעה כי המשפט יחל להישמע ביום 1.9.09 וכי כל שבוע יוקדשו לעניין ארבעה ימי שמיעה. משמע, בחינת העניין צריכה להתמקד במועד שנקבע לתחילת השמיעה ובקצב השמיעה.

6. כפי שראינו, כתב האישום הוגש ביום 19.3.09. אין חולקים שהסניגורים ייצגו את הנאשם עוד טרם הגשתו של כתב האישום. ישיבת ההקראה נתקיימה ביום 14.5.09. באותו דיון החליט בית המשפט בעניין קצב השמיעה של ארבעה ימים בשבוע ומועד תחילת השמיעה – 1.9.09. הסניגורים ביקשו שהשמיעה תחל לאחר חגי תשרי, היינו באמצע חודש אוקטובר 2009. אשר לקצב השמיעה הם הציעו שבשבוע אחד יישמע המשפט במשך יומיים ובשבוע שלאחריו במשך שלושה ימים וחוזר חלילה. דומה שהבעיה העיקרית מבחינתם הינה זו של מספר ימי השמיעה מידי שבוע – ארבעה ימים. על כן עלינו לבחון סוגיה זו.

7. סעיף 125 לחסד"פ מורה כדלקמן:

”כל עוד לא הוחל בגביית ראיות, רשאי בית המשפט מזמן לזמן לדחות את מועד תחילת המשפט או המשכו כפי הצורך; הוחל בגביית הראיות, ימשיך ברציפות יום יום עד גמירא, זולת אם ראה, מטעמים שיירשמו, כי אין כל אפשרות לנהוג כך.”

הוראה דומה מוצאים אנו בכל הנוגע להליכים אזרחיים בתקנה 152(א) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 (להלן – תקנות סדר הדין האזרחי), שזו לשונה:

”בית המשפט רשאי לדחות את הדיון למועד, למקום ובתנאים שייראו לו, אם היה סבור כי למען הצדק מן הראוי לעשות כן; אך אם התחיל בשמיעת ראיות, ימשיך בה ברציפות יום יום, עד גמר חקירתם של כל העדים. זולת אם ראה צורך בדחייה מטעמים מיוחדים שיירשמו.”

כל המצוי בנעשה בבתי המשפט בארץ יודע, כי ברגיל משפטים אינם נשמעים ברציפות. מי שאינו יודע דין בוודאי יופתע מאד אם יאמר לו כי על פי הדין בישראל חייב הליך

משפטי להתנהל ברציפות מידי יום עד גמר השמיעה. דומה שאף יודעי הדין שכחו את דבר קיומן של ההוראות האמורות. בהחלטה אחת נאמר כי ההוראה שבסעיף 125 לחסד"פ "הייתה כמעט לאות מתה" (בש"פ 11785/05 מדינת ישראל נ' ברקאי (לא פורסם, 30.12.05)). כפי שנראה בהמשך, להוראה בדבר חובת השמיעה הרציפה יש חשיבות רבה מהיבטים שונים. אולם, יכולה להישאל השאלה האם העובדה שבעניין זה קיים שנים רבות מצב של "הלכה ואין מורין כן" הביאה לכך שהחיקוק נתבטל מאליו (*Desuetudo*). בשיטתנו המשפטית לא מוכרת האפשרות של פקיעת תוקפו של חיקוק בשל כך שלא נוהגים על פיו או שנוהגים בניגוד גמור לו (ע"א 398/63 ליבוביץ נ' כץ, פ"ד יח(1) 384, 391 (1964); בג"ץ 849/00 שץ נ' שר המשפטים, פ"ד נו(5) 571, 574-575 (2002) (הנשיא א' ברק); וכן ראו, בג"ץ 428/86 ברזילי נ' מדינת ישראל, פ"ד מ(3) 505, 540, 543 (1986) (הנשיא מ' שמגר)). מכל מקום, הואיל ולשמיעה הרציפה יש יתרונות רבים מאד, אין כל סיבה להתעלם מהוראות החיקוקים בעניין זה.

8. אין צורך לבחון כיצד זה הגענו למצב בו הוראות שבחוק ובתקנות אינן מקוימות. יהיו בוודאי כאלה שיסבירו, כי עומס ההליכים הוא שהביא לכך שבתו המשפט מתעלמים מההוראות בנושא השמיעה הרציפה. לעומת זאת הועלתה סברה הפוכה, כי דווקא אי-קיום ההוראות הינו אחד הגורמים המרכזיים לעומס העבודה בבתי המשפט (בג"ץ 4974/92 רובין נ' השופט סגלסון, פ"ד מו(5) 772, 782 (1992) (השופט ש' לוי)). הסוגיה אותה נבחן עתה הינה מה עומד מאחורי אותן הוראות שבחסד"פ ובתקנות סדר הדין האזרחי המורות על שמיעה רציפה של פרשת הראיות.

שמיעה רציפה של הליך מביאה לכך שביחידת זמן נתונה יטפל השופט במספר מצומצם יחסית של תיקים. נראה שבהכרח כך אף יקרה לגבי השחקנים החוזרים האחרים – התובע והסניגור. עם זאת, וכפי שנסביר בהמשך, משך השמיעה של כל תיק יתקצר. ניתן אף להניח שיחלוף זמן קצר יחסית מעת שמיעת הראיות ועד למתן פסק דין. ברור, שבמצב דברים כזה יכולתו של השופט לזכור את שארע ואת התרשמותו מן העדים גבוהה יחסית. אין צורך לומר, שככל שמספר ההליכים בהם מטפל שופט ביחידת זמן נתונה הולך וגדל, קיים חשש להגדלה של פער הזמנים בין מועד השמיעה של העדים לבין המועד בו ניתן פסק הדין. כתוצאה מכך, שמיעה שאינה רציפה עלולה לפגום ביכולתו של השופט לקבוע ממצאים על יסוד מהימנותם של העדים (ע"א 322/74 ג'בור נ' טעד, פ"ד כט(1) 223, 224 (1974); ע"א 612/84 מרגלית נ' מרגלית, פ"ד מא(3) 514, 517 (1987)). לפיכך, עינוי הדין עלול לגרום לעיוות דין (ע"פ 188/77 ורטהיים נ' מדינת ישראל, פ"ד לב(2) 225, 231 (1978) (להלן – עניין ורטהיים) (השופט מ' עציוני)). על כן, במקרים קיצוניים ביותר, חלוף הזמן ממועד שמיעתו של

עד ועד למתן פסק דין יכול שיביא לביטולו של פסק הדין על ידי ערכאת הערעור. בעניין פלילי אפשר שבמקרה מאוד חריג תבוטל הרשעה המבוססת על קביעות מהימנות (עניין ורטהיים; ע"פ 125/74 מירום, חברה למסחר בינלאומי בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד ל(1) 57, 63 (1975) (להלן – עניין מירום) (השופט א' ויתקון)). בהליך אזרחי ייתכן שביטולו של פסק דין יגרור החזרת התיק לדיון חוזר בפני שופט אחר (כך נעשה בע"א 189/66 ששון נ' קדמה בע"מ, פ"ד כ(3) 477 (1966)). אף אם בהליך פלילי מסוים לא תבוטל הכרעת דין מרשיעה, חלוף הזמן עשוי להביא להקלה בעונש (למשל, עניין מירום; ע"פ 2103/07 הורוביץ נ' מדינת ישראל (טרם פורסם, 31.12.08)). מכאן שאי-קיום החובה בדבר שמיעה רציפה פוגע הן באינטרס הציבורי והן באינטרס של הנאשם.

האינטרס של הנאשם שמשפטו יתנהל כהלכה ושלא תיפול חלילה תקלה בכל הנוגע להערכת מהימנות העדים, ברור מאליו. כמו כן, עצם העובדה שתלוי הליך פלילי מעל ראשו של אדם עלולה להוות נטל נפשי, במיוחד אם ההליך נמשך ונמתח לאורך תקופה ארוכה. הדבר אף עלול לפגוע בתפקודו של הנאשם לאורך זמן, בהתנהלותו היומיומית ובעסקיו. הבעיה חמורה פי כמה וכמה בסיטואציה בה הנאשם עצור עד תום ההליכים. בהקשר זה חובה להזכיר את סעיף 61 לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996. סעיף זה קובע, כי יש לשחרר מן המעצר נאשם שהיה עצור במשך תקופה של תשעה חודשים מעת הגשת כתב האישום בלא שמשפטו נסתיים. כידוע, שופט של בית משפט זה רשאי להאריך את המעצר מעבר לתשעה חודשים (סעיף 62 לחוק הנ"ל). עומס התיקים בבתי המשפט, וכן העובדה שמשפטים אינם נשמעים ברציפות, תורמים לכך שבמהלך השנים גדל והלך מספר התיקים הפליליים של נאשמים עצורים בהם מוגשות בקשות לפי סעיף 62. יחד עם זאת, לא ניתן להתעלם מכך שלעתים נאשמים וסניגורים נוקטים בטקטיקה של דחיות חוזרות ונשנות מתוך מחשבה שהיה ובסופו של יום יוכרע הדין על דרך הרשעה, יביא חלוף הזמן להקלה בעונש. גורם נוסף שיש להתחשב בו לעניין הסוגיה בה עסקינן הינם העדים המעידים במשפט. אין צורך לומר, ששמיעה רציפה תקל על העדים, אשר לא יידרשו להתייצב שוב ושוב למתן עדות.

9. בצד היתרונות הנזכרים של שמיעה רציפה קיימת סיבה חשובה נוספת המסבירה את ההיגיון שמאחורי ההוראות שבסעיף 125 לחסד"פ ובתקנה 152(א) לתקנות סדר הדין האזרחי. כוונתנו להיבט היעילות. אין ספק בדבר, ששמיעה רציפה תביא לקיצור משך המשפט. במקומותינו אין זה נדיר שהליך משפטי נפרש על פני שנים. נשמעת עדותו של עד אחד, העדות אינה מסתיימת והעד חוזר לדוכן לאחר שבועות או חודשים.

כתוצאה מכך, בעת חקירתו של העד חוזרות ונשאלות שאלות שכבר נשאלו, תוך שנעשה ניסיון לדוש מחדש בסוגיות לגביהן העד כבר נחקר. התופעה מוכרת וידועה הן לשופטים והן לעורכי הדין. בצד החיסרון האמור, מושחת זמן לריק לא רק בעצם השמיעה באולם המשפטים אלא גם בצורך של המעורבים לחזור ולהתכונן לתיק לקראת כל דיון ודיון, וזאת בשל פער הזמנים בין מועדי השמיעה. לקראת הדיון שנערך לאחר חלוף פרק זמן נכבד מאז הדיון הקודם, נאלצים עורכי הדין לחזור ולעיין בחומר ולהכין עצמם שוב ושוב לקראת כל דיון. כך אף צריך לעשות השופט. אכן, שמיעה רציפה תביא לכך שהמועד בו תחל שמיעת הראיות בכל תיק ותיק יידחה במידה מסויימת, שכן יהיה צורך לחכות עד סיום השמיעה בתיק הקודם. במצב דהיום, שופט מתמרן בין מספר גדול יחסית של תיקים שבהם החלה שמיעת הראיות. אולם, כפי שנראה מיד, הסך המצטבר של ימי השמיעה בשיטת השמיעה הרציפה יהא קטן יותר מאשר בשיטה האחרת.

נוכל לתאר את הדברים בצורה הבאה: עשרה תיקים ששמיעתם נפרסה על פני שנתיים ימים ללא שמיעה רציפה יידרשו ל-X ימי שיפוט. אילו אותם עשרה תיקים היו נשמעים אחד אחר השני, כאשר הכלל הוא שתיק אינו מתחיל להישמע עד שלא נסתיימה שמיעת הראיות בתיק הקודם, היו נדרשים Y ימי שיפוט. על יסוד דברינו הקודמים ניתן לומר בוודאות ש-X יהא גדול מ-Y ($Y < X$). המשמעות מבחינת תפקוד מערכת המשפט הינה ברורה: שמיעה רציפה תביא לחסכון בימי שיפוט. במילים אחרות, ביחידת זמן נתונה ניתן יהיה לסיים יותר תיקים על דרך שמיעה רציפה מאשר בדרך הנוהגת כיום.

10. בשיטות משפט אחרות, בודאי במדינות של ה-common law, הדרך הרגילה של שמיעת משפטים הינה זו של שמיעה רציפה. אם דרך זו יפה וטובה בעולם הגדול, מדוע שלא נלך אף אנו באותה הדרך, מה גם שזו הדרך המתחייבת לאור ההוראות הקבועות בדין. אכן, באותן מדינות בהן נוהגת שיטת מושבעים קיים הסבר נוסף לאלו שהבאנו מדוע יש להעדיף כי משפט יישמע מידי יום עד גמירא. שמיעה בדרך זו תקל על המושבעים, שלא יידרשו לחזור ולבוא לבית המשפט בפרקי זמן שונים על מנת למלא את חובתם האזרחית. אין ספק שגם מבחינת המושבעים יש בשמיעה רציפה משום הקלה ביחס לאפשרות האחרת. מכל מקום, ברור שגם במערכת שאינה כוללת מושבעים קיימים יתרונות רבים לשיטה לפיה משמתחילה שמיעתו של הליך יש להמשיך עד גמירא.

11. עד כה בחנו את היתרונות של שמיעה רציפה בעיקר מנקודת מבט של מערכת בתי המשפט וכן של המשתתפים בהליך השיפוטי, תוך התייחסות קצרה לעניינם של עורכי הדין. ראוי להרחיב עתה ככל שמדובר באלה האחרונים.

עורכי הדין כפופים לשורה של חובות וללחצים מנוגדים. היחס בין עורך הדין ללקוחו הוא יחס חוזי, שחלים לגביו אף דיני השליחות. בצד החובות החוזיות של פרקליט עלולה להיות מוטלת עליו אחריות מכוח דיני הנזיקין. נוסף על כך כפוף עורך הדין אף לחובות אתיות. חובות אלו חלות הן במישור היחסים של הפרקליט עם לקוחו והן במישור היחסים שבין עורך הדין לבית המשפט. סעיף 54 לחוק לשכת עורכי הדין, תשכ"א-1961, משמיע לנו כי –

”במילוי תפקידיו יפעל עורך דין לטובת שולחו בנאמנות ובמסירות, ויעזור לבית המשפט לעשות משפט”.

כלל 2 לכללי לשכת עורכי הדין (אתיקה מקצועית), התשמ"ו-1986 (להלן – כללי האתיקה) קובע בזו הלשון:

”עורך דין ייצג את לקוחו בנאמנות, במסירות, ללא מורא, תוך שמירה על הגינות, על כבוד המקצוע ועל יחס כבוד לבית המשפט”.

בצד החובות האמורות יש לזכור חובות מתחום אחר לחלוטין שלא ניתן להתעלם מהן, ואשר המערערים אף הזכירו אותן בטיעוניהם. הכוונה לחובות של עורך הדין, ככל אדם, כלפי בני משפחתו. המערערים טענו כי קצב שמיעה של ארבעה ימים בשבוע יפגע במחויבויותיהם המשפחתיות. עניין נוסף שחובה להזכירו, ושלעיתים מתעלמים ממנו, הינו ההיבט הכלכלי והאישי. אין ספק בדבר, כי האינטרס הכלכלי של עורך הדין הוא לייצג קליינטים רבים ככל האפשר. דא עקא, עומס יתר של עבודה על עורך הדין, כתוצאה מכך שעליו לטפל ביותר מידי עניינים, עלול לפגוע ביכולתו ליתן שירות מיטבי ללקוחותיו. כלל 14 לכללי האתיקה עוסק אף בנושא זה והוא מורה כדלקמן:

”לא ייצג עורך דין לקוח, לא יקבל על עצמו לייצגו ולא ימשיך בייצוגו, אם קיים חשש שלא יוכל למלא את חובתו המקצועית כלפיו, בשל עניין אישי שלו, או בשל התחייבות או חובת נאמנות שיש לו כלפי אחר או בשל עומס עבודה או בשל סיבה דומה אחרת”.

הוראה דומה מוצאים אנו בהערה לאחד מן הכללים שהתקין ה-ABA (American Bar Association) ב-1.3 Model Rules of Professional Conduct שם נאמר: "A

lawyer's work load must be controlled so that each matter can be handled competently" (וכן ראו, גבריאל קלינג אתיקה בעריכת דין 171 (2001)).

לנושא זה של עומס עבודה יש משקל מיוחד בכל הנוגע לעורכי דין המופיעים בבתי המשפט. העניין מתקשר, כמובן, לסוגייה של שמיעה רציפה. השיטה הנוהגת בבתי המשפט בארץ, לפיה שמיעה של הליך אזרחי או פלילי עשויה להתפרש לאורך תקופה ארוכה, תוך פער זמן ניכר בין דיון לדיון, מאפשרת לעורך הדין לטפל במקביל במספר גדול יחסית של תיקים. משמע, האינטרס האישי של עורך הדין עשוי להביאו להעדיף את השיטה הנוהגת על פני שמיעה רציפה, כמתחייב מן החיקוקים החלים בנושא (פיסקה 7 לעיל).

12. סוגיה נוספת שראוי להתייחס אליה, נוגעת להיקף ההתערבות של ערכאת הערעור בהחלטות של הערכאה הדיונית באשר לקביעה של מועדי שמיעה וקצב שמיעה. אכן, הסעד שנתבקש בעניין דנא הינו שחרור מן הייצוג. אולם כפי שחזרנו וראינו, טענותיהם של המערערים סובבות כולן סביב המועד שנקבע לתחילת השמיעה וסביב קצב השמיעה. ערכאת הערעור אינה צריכה ואינה יכולה לנהל את היומן של הערכאות דלמטה. ערכאת הערעור אינה מודעת לעומס שעל בתי המשפט האחרים, למספר התיקים וליחס שבין תיקים בהם נאשמים עצורים עד תום ההליכים לבין תיקים של נאשמים שאינם עצורים. ערכאת הערעור אינה קובעת מה מספר השופטים והמותבים שידונו בהליכים פליליים בערכאות הדיוניות ומה היחס למספר השופטים שידונו בהליכים אזרחיים. הקביעה בעניינים אלה נעשית על ידי נשיא בית המשפט המסוים. מכאן, שערכאת הערעור צריכה לגלות זהירות מופלגת שעה שעולה בפניה שאלה הנוגעת לקביעתם של מועדי שמיעה, קצב שמיעה וכיוצא באלה. קשה להעלות על הדעת מקרה שיחייב התערבות של ערכאת הערעור (השוו למקרים בהם עניינים מעין אלה הובאו בפני בית המשפט הגבוה לצדק: למשל, בג"ץ 5312/05 זוזיאשווילי נ' מדינת ישראל (לא פורסם, 8.6.05); בג"ץ 900/09 מיימון נ' בית המשפט המחוזי בתל אביב (כבוד השופט צבי גורפינקל) (לא פורסם, 11.2.09)).

13. על רקע דברינו עד הלום נחזור ונפנה לנתוני המקרה שיש להם חשיבות לצורכי ההכרעה. כזכור, כתב האישום הוגש בחודש מרץ האחרון. מדובר בו על אירועים שהתרחשו לאורך שנים. מעשי העבירה המוקדמים ביותר המיוחסים לנאשם בכתב האישום התרחשו בשנת 1998, כלומר למעלה מעשר שנים לפני הגשתו של כתב האישום. החלטתו של בית המשפט המחוזי כי השמיעה תחל ביום 1.9.09 וכי תערכנה ישיבות ארבעה ימים בכל שבוע, ניתנה ביום 14.5.09. מכאן, שקיים פער של מספר

חודשים מיום ההחלטה ועד לתחילת השמיעה. המערערים טענו בבית המשפט המחוזי, וכן בפנינו, כי כבר בעת שניתנה ההחלטה הנזכרת היו קבועים להם דיונים בחודש ספטמבר 2009 בתיקים שונים בהם הם מייצגים לקוחות אחרים. העובדות הנזכרות עשויות להוביל לכיוונים מנוגדים. חלוף הזמן מאז העבירות, על רקע מעמדו הציבורי של הנאשם, בהחלט מצדיק שבית המשפט יקבע מועד שמיעה מוקדם וינהל את ההליך בקצב מואץ. בהקשר זה נעיר, כי המערער 1, עו"ד פלדמן, העריך ששמיעת המשפט תימשך כשנה בקצב אותו קבע בית המשפט, קרי ארבעה ימים בשבוע. אין צורך לומר מה המשמעות של קביעתו של קצב שמיעה מופחת. קשה לקבל שמשפטו של הנאשם יימשך במשך שנים ארוכות. מנגד, בהחלט ראוי להתחשב בכך שהמערערים כבר נטלו על עצמם מחויבויות כלפי לקוחות אחרים. בעניין זה יש להבדיל בין מחויבויות שקדמו למועד בו הוחלט על קצב השמיעה, לבין מחויבויות מאוחרות למועד זה. לעניין המקרה הקונקרטי יש כמובן לזכור כי עסקינן בנאשם אחד שיש לו שלושה סניגורים. נתון זה יש בו כדי להקל, שהרי לכאורה אין צורך בנוכחות של כל השלושה בכל שעה ושעה של דיון.

14. כאמור, המערערים מלינים על כך שהערכאה הדיונית לא שחררה אותם מייצוגו של הנאשם. הטעם לבקשת השחרור אינו נעוץ בחילוקי דעות עם הלקוח בנוגע לאסטרטגיה או לטקטיקה של הטיפול בתיק, ואף לא למחלוקת בנוגע לשכר הטרחה. ההנחה היא, שבמקרה הנוכחי הלקוח בהחלט מעוניין ששלושת המערערים ימשיכו לייצגו. יש להבדיל באופן ברור בין מקרה בו מתגלה קרע בין הלקוח לבין פרקליטו לבין מקרה דוגמת זה שבפנינו. במקרה של נתק בין השניים, תהא הנטייה שלא לכפות על הפרקליט להמשיך ולייצג את הלקוח (ע"פ 7335/05 הסניגוריה הציבורית, מחוז נצרת והצפון נ' מדינת ישראל, פ"ד ס(2) 346 (2005); רע"א 15/05 בלטר נ' יגאלי (לא פורסם, 23.8.05)). עם זאת, אף במקרים כאלה בהחלט ייתכן שלא יהיה מנוס מלדחות בקשה של עורך דין להשתחרר מן הייצוג (ע"פ 10067/08 הסניגוריה הציבורית נ' אוחיון (לא פורסם, 15.12.08)).

15. נחזור עתה לתחילת דרכנו. ראינו כי הן חסד"פ והן תקנות סדר הדין האזרחי מורים כי משהחלה שמיעת הראיות יש לקיים את הדיונים ברציפות עד גמירא. במציאות אין מקיימים את החובה האמורה. כפי שהסברנו, לשמיעה רציפה של משפט יש יתרונות רבים, לא רק מהיבט היעילות אלא גם בכל הנוגע ליכולתו של בית המשפט לעשות משפט צדק ולמנוע עיוות דין בשל עינוי הדין. על כן, קשה לקבל טענה של אדם המליץ על כך שבית המשפט מילא אחר הדרישות שבדין בכל הנוגע לניהולו של הליך משפטי. יחד עם זאת, חובה להודות כי הדברים אינם כה פשוטים, נוכח

הפרקטיקה הקיימת בארץ זה שנים שלא לנהל משפטים, בין פליליים ובין אזרחיים, מראשית ועד סופא. למרבה הצער, כולנו – עורכי דין ושופטים – התרגלנו לשיטה של שמיעה למקוטעין. על כן, כאשר בהליך משפטי מסוים נקבע כי השמיעה תהא רציפה, נראה הדבר כחריג. נדגיש: הדרך של שמיעה רציפה הינה זו הנכונה, הראויה והעדיפה. עם זאת, כאשר בית משפט מסוים הולך בדרך זו, ראוי לקבוע תקופת התארגנות על מנת שהמעורבים יתאימו את התנהלותם לשיטה החדשה.

16. הניתוח שעשינו מביא אותנו לכלל מסקנה כי צדק בית המשפט המחוזי משלא נעתר לבקשתם של המערערים לשחררם מן הייצוג. הבקשה לשחרור נתלתה כל כולה בכך שנקבעו ארבעה ימי שמיעה מידי שבוע ושתחילת השמיעה נקבעה לראשיתו של חודש ספטמבר 2009. אין כל צידוק להתערבות של ערכאת הערעור בהחלטה לגבי מועד השמיעה וקצב השמיעה. על כן, אף אין עילה לשחרר את הסניגורים מן הייצוג (ראו והשוו פרשת אבי יצחק). עם זאת, ניתן להניח שבתקופה הראשונה של השמיעה, היינו בחודשים ספטמבר ואוקטובר 2009, יהיה בית המשפט נכון לגלות גמישות מסויימת, כפי שאף הציעה המדינה. ברם, אין לפרש את דברינו שלא כהלכה. כבר ציינו שבמקרה זה מדובר בשלושה סניגורים המייצגים נאשם אחד. נתון זה נותן אפשרות תימרון לסניגורים, שהרי לכאורה אין צורך ששלושתם יהיו נוכחים בבית המשפט בכל עת ובאופן רצוף. הסניגורים יודעים כבר מאז אמצע חודש מאי האחרון על החלטתו של בית המשפט. היה עליהם להביא זאת בחשבון שעה שנטלו על עצמם התחייבויות חדשות.

17. יש לקוות שהמקרה הנוכחי יהווה ציון דרך בהתנהלותם של בתי המשפט בנושא השמיעה הרציפה. ראוי שבתי המשפט השונים יתאימו את התנהלותם, מבחינת קצב השמיעה של תיקים, לדרישות שבדין. אכן שינוי מעין זה אינו ניתן לביצוע באיבחת חרב אלא יש לבצעו בהדרגה, שכן מדובר בשינוי מערכתי. כך או אחרת, מעתה ואילך ידעו המעורבים, כולל סניגורים, כי עליהם לכלכל את צעדיהם על יסוד ההנחה שהערכאה הדיונית עשויה לקבוע שההליך המשפטי יתנהל באופן רציף ונמשך עד לסיומו.

18. הערעור נדחה.

השופטת א' חיות:

אני מסכימה.

שופטת

השופט י' דנציגר:

אני מסכים.

שופט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט א' גרוניס.

ניתן היום, י"ז בתמוז התשס"ט (9.7.09).

שופט

שופטת

שופט